

Deformacja rzeczywistości w *Skleпах cynamonowych* Brunona Schulza

Geneza i tematyka

Schulz początkowo tworzył opowiadania jedynie dla przyjaciół, nie myślał o ich publikacji. Zofia Nałkowska olśniona niezwykłością tekstów, doprowadziła do ich wydania w formie książkowej.

Pisarz określił swoje opowiadania mianem autobiografii lub genealogii duchowej. Ich akcja rozgrywa się w niewymienionym z nazwy i poddanym szczególnej artystycznej transformacji Drohobycza – rodzinnym mieście Schulza.

Teksty utrzymane są w konwencji marzenia sennego (oniryzm):

- przestrzeń przyjmuje kształt labiryntu, a wędrówka po nim jest odzwierciedleniem dziecięcych marzeń i wspomnień,
- czas określa się jako byt odrębny, subiektywny, dziwny, który nie ma charakteru linearnego, sposób jego postrzegania staje się subiektywny, zależny od człowieka,
- jawę trudno odróżnić od snu.

Czynnikiem organizującym całość jest powrót do czasów dzieciństwa (mit dzieciństwa zyskuje jednak u Schulza oryginalne ujęcie). Wspomnienia mają charakter zniekształcony, rzeczywistość faluje, rozplywa się, zmienia kształty.

Świat przestawiony podlega mityzacji (mitologizacji):

- elementy rzeczywistości niosą dodatkowe znaczenie (np. symbolizują odwieczny porządek świata),
- postacie obdarzone niezwykłymi zdolnościami, stają się archetypami postaw (jest to widoczne np. w sposobie kreowania ojca),
- przestrzeń jest ukazywana jako labirynt.

Tekst z pogranicza kultur i sztuk

Opowiadania stworzył wykształcony we Lwowie i Wiedniu polskojęzyczny Żyd, znawca malarstwa i architektury, grafik oraz pisarz, a zarazem – potomek rodziny kupieckiej, piastujący posadę nauczyciela w prowincjonalnym gimnazjum. Czerpał zarówno ze swoich żydowskich i mieszczańskich korzeni, jaki i lektur filozoficznych, miał codzienny kontakt ze światem chrześcijańskim (np. bywał w kościele ze swoimi uczniami, przez pewien czas miał narzeczoną, która przeszła na katolicyzm).

Sklepy cynamonowe to jeden z nielicznych, uniwersalnych polskich tekstów, który odwołuje się do mitologii, filozofii, Biblii, psychologii oraz typowych dla całej Europy przemian społecznych (degradacja mieszczaństwa, rozwój handlu, zalew tandety), a nie lokalnych – polskich – problemów historycznych. Nie wyklucza to jednak silnej obecności lokalnego kolorytu galicyjskiej prowincji. Awangardowa, niekonwencjonalna, głęboko oryginalna proza narusza przyzwyczajenia czytelnika, zrywa z koncepcją literatury realistycznej. Ma charakter kreacyjny, można w niej dostrzec związki z surrealizmem.

Schulz zaciera ścisły podział między prozą a poezją, epiką a liryką (proza poetycka).

Opowiadanie *Sklepy cynamonowe*

- opowiadanie dało tytuł całemu cyklowi
- tematem tekstu jest wędrówka nocą przez miasto (w czasie rodzinnej wyprawy do teatru okazuje się, że ojciec zapomniał portfela, dlatego narrator zostaje wysłany po niego do domu)
- przemiana rodzinnego miasteczka w wyobraźni chłopca (rzeczywistość przypomina labirynt, w którym „zwielokrotniają się, płaczą i wymieniają jedne z drugimi ulice”)
- pragnienie odwiedzenia sklepów cynamonowych (w niektórych rejonach miasta miasta handel o tak późnej porze jeszcze trwa)
- sklepy cynamonowe, nazwane tak ze względu na ciemną barwę boazerii, którą obite są ściany, to symbol niezwykłości, tajemnicy, marzeń, te osobliwe miejsca urzekają „głębokim zapachem farb, laku, kadzidła, aromatem dalekich krajów i rzadkich materiałów”, są tu sprzedawane dziwne i rzadko spotykane, a przez to fascynujące produkty, np. „marki krajów dawno zaginionych, chińskie odbijanki, żywe salamandry i bazyliuszki, korzeń Mandragory, mikroskopy i lunety, osobliwe książki”
- dotarcie chłopca do słabo oświetlonego gimnazjum i wzięcie udziału w lekcji rysunku, prowadzonej przez profesora Arendta
- zaskakująca jazda dorożką, bohater, narrator zachęcony przez woźnicę wsiada do dorożki i odbywa „jazdę świetlistą w najjaśniejszą noc zimową”, rozgwieżdżone niebo przypomina mu kolorową mapę, czuje się szczęśliwy, nagle koń zatrzymuje się, przemawia do chłopca i staje się bardzo mały, „jak konik z drzewa”, narrator postanawia odbyć dalszą drogę do domu pieszo, zafascynowany magią miasta, zapomina spełnić polecenie rodziców i nie wraca już do teatru

Karta pracy

Nierzeczywista rzeczywistość

1. Kim jest narrator opowiadania *Sklepy cynamonowe*? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Przeczytaj przytoczony fragment opowiadania i przeanalizuj zastosowane w nim środki stylistyczne. Wytłumacz, jaką pełnią funkcję w opisie i interpretacji świata.

W okresie najkrótszych, sennych dni zimowych, ujętych z obu stron, od poranku i od wieczora, w futrzane krawędzie zmierzchów, gdy miasto rozgałęziało się coraz głębiej w labirynty zimowych nocy, z trudem przywoływane przez krótki świt do opamiętania, do powrotu [...].

Cytat	Nazwa środka stylistycznego	Funkcja

3. Wyjaśnij pojęcie *oniryzm* i określ jego związek ze *Sklepami cynamonowymi*.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

*4. W kontekście teorii Zygmunta Freuda dotyczącej snu zinterpretuj podany fragment opowiadania Schulza.

Szedłem ulicą, której domy nie miały nigdzie bramy wchodowej, tylko okna szczelnie zamknięte, ślepe odbłaskiem księżyca. Po drugiej stronie tych domów musi prowadzić właściwa ulica, od której te domy są dostępne – myślałem sobie. Z niepokojem przyspieszałem kroku, rezygnując w duchu z myśli zwiedzenia sklepów. Byle tylko wydostać się stąd prędko w znane okolice miasta. Zbliżałem się do wylotu, pełen niepokojem, gdzie też ona mnie wyprowadzi. Wyszedłem na szeroki, rzadko zabudowany gościniec, bardzo długi i prosty. Owiał mnie od razu oddech szerokiej przestrzeni. Stały tam przy ulicy albo w głębi ogrodów malownicze wille, ozdobne budynki bogaczy. W przerwach między nimi widniały parki i mury sadów. Obraz przypominał z daleka ulicę Liszniąską w jej dolnych i rzadko zwiedzanych okolicach. Światło księżyca, rozpuszczone w tysiącnych barankach, w łuskach srebrnych na niebie, było blade i tak jasne jak w dzień – tylko parki i ogrody czerniały w tym srebrnym krajobrazie.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Odpowiedz na pytania związane z motywem labiryntu w kulturze.

a) Czym jest labirynt? Sformułuj jego definicję.

.....

.....

.....

.....

.....

b) Jaką funkcję pełni labirynt w znanych Ci tekstach kultury?

.....

.....

.....

.....

.....

6. Wykonaj zadania dotyczące labiryntu w *Sklepiach cynamonowych*.

a) Opisz labirynt.

.....

.....

.....

.....

.....

b) Podaj przyczyny obecności narratora w labiryncie.

.....
.....
.....
.....

c) Nazwij odczucia bohatera spowodowane zaistniałą sytuacją.

.....
.....
.....
.....

d) Określ, jaką funkcję pełni pora dnia, w której trakcie narrator odbywa wędrówkę.

.....
.....
.....
.....

7. Przeczytaj podany tekst, a następnie uzupełnij tabelę na temat mityzacji rzeczywistości w opowiadaniu *Sklepy cynamonowe*.

Mit to pewna historia, którą powtarza się wielokrotnie, często przez setki czy tysiące lat, wzbogacając ją o wciąż nowe warianty, opracowania artystyczne, przymierzając ją do coraz to nowej sytuacji zewnętrznej. Sens tej historii nie jest w pełni jasny, bo zmienia się w czasie, przybywa go, w miarę jak powiększa się liczba kontekstów, w których mit odczytujemy, pierwotnie jednak powinien się odnosić do najważniejszych, najbardziej elementarnych spraw: historii bogów, stworzenia świata i człowieka – z tego miejsca promieniuje on na całość ludzkiej egzystencji, nadając jej wyższe znaczenie. Zdarza się i tak, że nowa epoka dostarcza nam narzędzi do nowej, odmiennej interpretacji od wieków znanej fabuły. Tak było na przykład ze starogrecką historią króla Edypa, odczytywaną współcześnie poprzez psychoanalizę. Mit posiada pewien sens, to znaczy może nam tłumaczyć genezę zdarzeń zachodzących w świecie, ale możemy też poprzestawać tylko na tym, że jest on historią powtarzającą się stale przez wieki, a w tych powrotach wszyscy uczestniczymy – choćby przez to, że rodzimy się, dojrzewamy i na koniec umieramy, tak jak się to dzieje od tysiącleci; choćby też przez to, że jak nasi przodkowie bierzemy udział w dramatach miłości, nienawiści, zazdrości, zemsty czy przebaczenia. Istnieje więc mit jako tekst, który można powtarzać, przepisywać czy wzbogacać – i mit wcielony w życie jako owego życia struktura, przekazywany z pokolenia na pokolenie sens. [...]

„Mityzacja” była słowem-kluczem do pisarstwa Schulza. Próbował on każdy atom swego świata włączyć w obręb uniwersalnego mitu. Ów mit uniwersalny nie był utożsamiany z żadnym z istniejących mitów z osobna – raczej już wszystkie one współtworzyły go wspólnie. Stąd u Schulza najwięcej, rzecz jasna, odwołań do Starego Testamentu, ale także do Kabały, do Ewangelii, do mitologii greckiej i rzymskiej, do jakichś prastarych podań celtyckich, a także do mitów współczesnych, do których należały na przykład smutne i skandaliczne zdarzenia z najnowszej historii rodu Habsburgów. Owe mity pojawiają się u Schulza w ułamkach, w metaforach: tu zjawi się

twarz Boga Ojca za szybą okna, ówdzie bożek Pan – liczy się bowiem całościowa wizja, w której wszystkie te fragmenty uczestniczą.

Jerzy Jarzębski, *Proza dwudziestolecia*, Kraków 2005, s. 155–156, 172.

Mit	Fragment ukazujący dany mit